

דינא דמלכותא דינא - באדינת ישראל

הלל מרצבך, יד בנימין

א. תלמוד בבלי מסכת נדרים דף כח עמוד א'¹

אמר שמואל: דינא דמלכותא דינא.

ב. רשב"ם - מסכת בבא בתרא דף נד עמוד ב

כל מסים וארונות ומנהגות של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותם דינא הוא שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו, והלכך **דין גמור הוא**, ואין למחזיק בממון חבירו ע"פ חוק המלך הנהוג בעיר משום **גזל**.

ג. רמב"ם - הלכות גזלה ואבדה פרק ה הלכה יא

מכס שפסקו המלך... והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך... אינו בחזקת גזלן, לפי שדין המלך דין הוא. ולא עוד אלא שהעובר ומברח ממכס זה **גוזל מנת המלך**, בין שהיה המלך **גוי** בין שהיה מלך **ישראל**.

ד. מאירי - נדרים דף כח עמוד א

לא נאמר דינא דמלכותא דינא אלא בדבר שהמלך עושה חק קבוע דרך כלל, ולא שיחדש דבר **לאיזה יחיד** בפרט. וכל שעשהו דרך כלל, דין גמור הוא, ואסור בהעלמתו או בהברחתו כגניבה גמורה. ודבר זה אין בו חילוק בין מלכי **ישראל** למלכי **אומות העולם**.

ה. הר"ן - נדרים דף כח עמוד א

כתבו בתוספות דדוקא במלכי **עובדי כוכבים** (גויים) אמר דדינא דמלכותא דינא מפני שהארץ שלו ויכול לומר להם אם לא תעשו מצותי **אגרש אתכם** מן הארץ, אבל במלכי ישראל - **לא**. לפי שארץ ישראל כל ישראל שותפין בה.

ו. הרשב"א - שו"ת חלק א סימן תרלז

כל שלטון ישראל הממונה בעירו ומושל במקומו - דינו דין. והוא בעירו בכלל דינא דמלכותא כל זמן שעושה כחוקי מקומו... ואף במלכי ישראל בחוצה לארץ. ודוקא **בארץ** שהיא ירושה לכל ישראל הוציאו רבותינו הצרפתים בנדרים.

ז. שולחן ערוך - חושן משפט סימן שסט סעיף ו

מוכס שפסקו המלך ליטול דבר קצוב... אינו בחזקת גזלן, משום דדינא דמלכותא דינא. ולא עוד אלא שהמברח ממכס זה, עובר על לא תגזול (ויקרא יט, ג), מפני שהוא גוזל מנת המלך, בין שהיה **מלך ישראל** בין שהיה מלך עובד כוכבים.

ח. רמ"א - חושן משפט סימן שסט סעיף יא

לא אמרינן דינא דמלכותא אלא בדבר שיש בו **הנאה** למלך או שהוא **לתקנת** בני המדינה, אבל לא שידונו בדיני עובדי כוכבים, דאם כן בטלו כל דיני ישראל.

ט. שו"ת ציץ אליעזר - חלק טז סימן מט

אין בשום אופן כח, בין לממשלת עכו"ם ובין לממשלת ישראל לבוא מכח הדין של דינא דמלכותא דינא ולחוקק לישראל דיני מלכות וממשל **המתנגדים לדיני התורה**... דא"כ בטלו ח"ו כל דיני תורתנו הקדושה, ולא תהא שיחה בטילה שלהם כתורה שלימה שלנו, ואיך נעזוב מקור מים חיים לחצוב בורות נשברים אשר לא יכילו המים.

י. שו"ת חתם סופר - חושן משפט סימן מד

נ"ל דלא פליג אלא **במסים ומכס שמטיל על כרחם** סבירא ליה לא שייך לומר בני מדינה ניחא להו אלא משום שהוא אדון הארץ, וא"כ יש לחלק בין מלכי ישראל למלכי א"י. אבל **במנהגי ונימוסייה** (כמו ב"ב נ"ד ע"ב) מודה ר"ן, דהטעם משום דניחא להו **ואין לחלק** בין מלכי ישראל לא"י.

יא. הגרי"ש אלישיב - תשובות - מתוך ספר זכויות יוצרים

כל תקנה שהיא לטובת בעלי אומנים {כהעתקת יצירות} שאינה נגד דין תורה, והיושר מחייב דבר זה מצד "ועשית הישר והטוב" ומכח דינא דמלכותא הוא חוק קבוע, בזה לכו"ע אנו מחוייבים להחזיק בדינא דמלכותא אפי' **בארץ ישראל**, ויש להחמיר בזה כמו שאין להקל באיסור תורה, ולכן הפרת זכויות יוצרים בארץ ישראל **אין להקל בו**.

יב. פסקי דין רבניים - חלק ו עמוד 377

(ג) בענינים שיש בהם **תיקון לחיי המדינה** הכל מודים שדינא דמלכותא דינא גם בא"י.
(ד) אין תוקף בא"י להעברת נדל"ן בלי **רישום בטאבו**, בהתאם לדינא דמלכותא, כי יש בזה תיקון גדול ונעילת דלת בפני הרמאים, שאם לא כן תהיה האפשרות בידי כל אחד למכור נכסיו לכמה בני אדם.

יג. שו"ת משנה הלכות² - חלק ו סי' שיא

אם יגזול, והמדינה תצטרך אח"כ להוסיף מיסים וכיוצא בו על השאר בני ישראל הכשרים, א"כ גורם **להפסד ממון שלהם** ועתיד ליתן עליו את הדין.

² לרב מנשה קליין. נולד באוגוואר שבסלובקיה בשנת תרפ"ה [1925]. היה ראש ישיבה בארצות הברית. שנת תשמ"ז [1987] הקים את 'קרית אוגוואר' בשכונת רמות בירושלים, ושימש כאדמו"ר מאוגוואר. נפטר בשנת תשע"ב.

¹ מימרא זו מופיעה גם: גיטין י ע"ב, בבא קמא ק"ג ע"א, בבא בתרא נד ע"ב.

יד. שו"ת קנה בשם³ - חלק ב סימן קא

השלטון הקיים כעת כאן בארץ ישראל... לא שייך בהו דינא דמלכותא, ואינם אלא קבוצת גזלנים שהשתלטו על אנשי... כעושה עצמו אפוטרופוס מאיליו ואין במעשיו כלום.

טו. שו"ת יחוה דעת - חלק ה סימן סד

וכן עיקר להלכה, שאין כל הבדל בזה בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם... וידוע שאין לומר קים לי נגד פסק הרמב"ם ומרן השלחן ערוך... ונראה שגם במדינה שאין השלטון על פי מלך, אלא על פי ממשלה הנבחרת על ידי תושבי המדינה, שייך בהם הכלל דינא דמלכותא דינא, בכל מה שנוגע לתשלומי מסים וארנוניות ומכס וכדומה... וכן מבואר מדברי הגרא"י קוק בשו"ת משפט כהן (סימן קמד אות יד), שגם בזמן שאין מלך בישראל, חוזרים כל משפטי המלוכה בכל מה שנוגע למצב הכללי של תושבי ארץ ישראל, אל העם השוכן בתוכה, והממשלה הנבחרת על ידו יש לה כל דיני מלכות. וכן כתב בשו"ת ישכיל עבדי חלק ו' (חשן משפט סימן כח סעיף ב) שהוא הדין לממשלה שיש לה בית נבחרים ומחוקקים, אע"פ שאינם מעוטרים בעטרת מלוכה, דינם דין גמור בעניני המדינה, ושייך בהם הכלל דינא דמלכותא דינא, ושכן הדין לגבי מדינת ישראל שאזרחי המדינה בוחרים בכנסת... גם לגבי מדינת ישראל שייך הכלל דינא דמלכותא דינא. וכן כתבו בפסקי בתי הדין הרבניים חלק א' (עמוד רפה).

ולכן נראה להלכה שבכל מה שנוגע למסים וארנוניות ומכס, יש לקיים את החוק של המדינה, שזה בכלל מה שאמר דינא דמלכותא דינא.

טז. הרב ברוך פז – עלון 'קומי עורי' גליון 19

מיסים הניתנים מכח דינא דמלכותא צריכים להיות מוטלים באופן שוויוני, כאשר כל אדם נותן את אותו סכום... המסים שמדינת ישראל גובה היום אינם נובעים מדין המלך כלל, אלא מדין צרכי צבור! שהרי כל הגבייה היא בעבור שירותים שהמדינה נותנת לאזרחיה, וכל הכסף הוא כספי צבור ואין היום מושג של גבייה למלך כלל...

ויוצא מהבחינה זו חומרא וקולא: חומרא שגם לפי שיטת הר"ן שאין דינא דמלכותא דינא נוהג בארץ... ומאידך יש קולא... אם יש הסכמה כללית להתייחס בסלחנות לצורות שונות של העלמת מס, יהיה מותר להעלים מס בכה"ג, שהרי יש מחילה מצד הצבור וכל הגבייה היא רק מכוח הצבור.

ולכן נדמה לי שמי שעובד לאחר שעות העבודה שלו, אינו חייב להצהיר על עבודות אלו, אם הוא דבר מועט, שרוב רובו של הצבור יתייחס בצורה סלחנית לתופעה כזו ועוד דברים כעין אלו.

יז. הרב יעקב אריאל - באהלה של תורה - ח"ד סי' טז

יש השוללים את תוקפו של דינא דמלכותא בא"י כיום מסיבות אידיאולוגיות, בגלל אופיה החילוני של המדינה... גם אם המדינה היתה "חילונית" כביכול הרי גם אז היינו כולנו זקוקים לדרכים וגשרים בתי חולים ובתי ספר משטרה וצבא רווחה וכל יתר הצרכים שכל אזרח בעולם זקוק להם. ובלא מסים אין שום אפשרות לקיים. וכל אלו הרי משרתים את כל האוכלוסיה, בין הדתית בין החילונית. היעלה על הדעת ששומר מצוות פטור מלהשתתף במימונם? (במה הדבר שונה ממסי ועד בית שהם חוקיים לכל הדעות?)

אומנם חלק מהמסים מופנה למטרות שליליות, לדעת חלק מהאוכלוסיה, אך באותה מידה חלק מהם מופנה למטרות חיוביות, שאף הן אינן לרוחן של חלקים אחרים באוכלוסיה, כגון תמיכה במשפחות ברוכות ילדים, ישיבות ומוסדות תורניים, רווחה לאוכלוסיות עניות וכו'. מהיכן ימומנו כל אלו, אם כל הנהנה משירותים אלו ייפטר מתשלום מסים בתואנה שדינא דמלכותא לאו דינא?

לא יתכן שאדם יטען שאינו חייב לשלם מיסים בתואנה שדינא דמלכותא לא נוהג בא"י, אך במקביל יתבע מהשלטון להשתתף בהוצאותיו. דבר זה בודאי נוגד את הצדק ההלכתי.

יח. שו"ת אגרות משה - חושן משפט חלק ב סימן כט

ודאי אנחנו מוזהרים מהשם יתברך שצונו בתורתנו הקדושה להזהר מליקח {עבור הישיבות} יותר מכפי שתנאי הממשלה קבעו ליתן, אף שיכולים להשיג יותר מאיזה פקידים שירצו להטיב להם שלא כהתנאים הקבועים. וכ"ש שאסור לשקר במספר התלמידים וכדומה, שלבד שהוא איסור גזל הרי איכא בזה גם איסורים הגדולים של אמירת שקרים וכזבים וגניבת דעת, וגם חלול השם ובזיון התורה ולומדיה ואין בזה שום הוראת היתר בעולם. וכמו שהקב"ה שונא גזל בעולה כן הקדוש ברוך הוא שונא בתמיכת התורה ולומדיה ע"י גזל.

יט. שו"ת שבט הלוי - חלק י סימן רצא

{ובענין זהירות בדרכים} התקנות שנעשו ע"י השלטון נעשו לטובת הצבור למנוע אסונות... וממילא פשוט דאסור ע"פ הלכה לעבור ברמזור אדום בכל הזמנים גם כשאין מכוניות מתקרבות ממש דהירוס הסדר מביא לידי סכנה בנפש כידוע.

כ. הרב דב ליאור - תשובה שהתפרסמה

נראה, שאין אדם חייב לדרוש קבלה מנותן השירות כדי להכריחו לשלם מיסים, שהרי המדינה אינה מטילה את האחריות לתשלום המס על מקבל השירות אלא על נותן השירות... אמנם, אם ידרוש מקבל השירות קבלה, יש בכך מידת חסידות אבל לא נראה לי שחייב.

³ הרב מאיר בראנדסדארפער רבה של שכונת בתי אוגריין הסמוכה למאה שערים מטעם העדה החרדית. ממיסדי חסידות 'תולדות אברהם יצחק', ומונה ע"י האדמו"ר לרב החסידות.

מהלך השיעור – דינא דמלכותא דינא – הלל מרצבך

א. **מקור א'** – מקור הדין – מימרא של שמואל מספר פעמים בש"ס. לא חלקו עליו. **ויקיפדיה** – יש שהדגישו את העובדה שהמושג "דינא דמלכותא דינא" הופיע לראשונה תחת שלטון הפרסי. מושג הלכתי זה מבטא מעין השלמה עם אבדן העצמאות היהודית, תקופת הגלות וקבלת מרותם של השלטונות של הפרסים והרומאים. השלמה זו מטרתה ככל הנראה ליצור מערכת מסודרת של חיים יהודיים בצל שלטון זר. יצוין שאין לביטוי מקור במקרא, וגם בתלמוד הירושלמי שנכתב בארץ ישראל הוא אינו מופיע.

- במידה שמבינים כי דין זה איננו נובע רק מטיעון פרגמטי אלה נובע גם מלימוד הלכתי. יש לדין הזה שתי משמעויות מרכזיות:
- א. למלך מותר לקבוע חוקים, מסים וכיוצ"ב תחת ההגבלות שיופיעו בסעיפים הבאים.
 - ב. לדין המלך (בתנאי שעומד בסייגים) יש סמכות אלוהית (הלכתית), כלומר אי ציות לדין המלך הוא עברה גם כנגד אלוהים.

סמכויות אופייניות של המלך לפי מושג זה הן בהיבט הציבורי:

- סמכות **לתקן תקנות** לארגון וניהול המדינה, מגיוס אזרחי המדינה לצבא ועד לקביעת תקנות תעבורה, וסמכות להעניש את מי שעובר על התקנות שתקן.
- סמכות **לגבות מסים** מהאזרחים כדי לקיים את המדינה, כמו מכס, מס מעבר ומס גולגולות וארנונה, וסמכות לקנוס ולענוש את המתחמקים ממסים.
- סמכות **להלאים רכוש** של יחידים לצורכי הרבים, כמו למשל להפקיע עצים ובתים כדי לבנות מהם גשרים ודרכים.
- סמכות לקבוע את **המטבעות** במדינה ושערם, ולקבוע את דרכי הקנין בקרקעות.
- יש הסוברים שיש לו סמכות **להתקין תקנות** הקשורות להסדרים חברתיים, בין אדם לחבירו, על מנת למנוע מריבות וקטטות ויש המסתייגים מסמכות שכזו.

ב. **מקור ב'** - רשב"ם - משמעות הדין – שאין גזל בכך שהמלך נוטל מיסים.

ג. **מקור ג'** - רמב"ם – דינא דמלכותא אף במלכי ישראל.

ד. **מקור ד'** – מאירי – כדעת הרמב"ם. ומסייג שדווקא בלא חידושים.

ה. **מקור ה'** - ר"ן – נוהג דווקא במלכי הגויים. ניתן לדייק שכך סוברים רש"י ותוספות.

ו. **מקור ו'** – רשב"א – נוהג אף במלכי ישראל בחו"ל, מלבד בא"י. דעתו לא מוכרעת כך.

ז. **מקור ז'** – שו"ע פוסק כדעת הרמב"ם. יש שרצו לטעון שהרמ"א פסק כרש"י.

ח. **מקור ח'** – רמ"א – תוקף הכלל: רק כשאין זה סותר דיני תורה.

ט. **מקור ט'** – ציץ אליעזר חיזוק דברי הרמ"א.

י. **מקור י'** – חת"ס בדברים שהם הגיוניים. צריך לשמור על כללי המדינה.

יא. **מקור יא'** – הרב אלישיב – זכויות יוצרים מדין דינא דמלכותא.

יב. **מקור יב'** – פסקי הדין הרבני – כל מה שיש בו תיקון חיי המדינה חייבים להקפיד בו.

יג. **מקור יג'** – גוזל ממנו חבריו. כשלא משלם מיסים.

יד. **מקור יד'** – קנה בושם – לא צריך לשלם מיסים. כי אין כאן דינא דמלכותא דינא.

טו. **מקור טו'** – יחווה דעת – חובה לשלם מיסים.

טז. **מקור טז'** – הרב ברוך פז – מה שהציבור מקל בזה אפשר להקל.

יז. **מקור יז'** – הרב יעקב אריאל – אף למדינה חילונית צריך לשלם מיסים.

יח. **מקור יח'** – אגרות משה – אסור לשקר את השלטונות גם לצורך ישיבות.

יט. **מקור יט'** – שבט הלוי – חובה לשמור על כללי הבטיחות.

כ. **מקור כ'** – הרב דב ליאור – אין חובה לדאוג שהשני ישלם מס.